

OTWARTY DIALOG

HISTORIA ORGANIZACJI OPOZYCYJNEJ
„DEMOKRATYCZNY WYBÓR KAZACHSTANU”

W 2016 r. przypada 15. rocznica utworzenia największej organizacji opozycyjnej w historii Kazachstanu

Fundacja Otwarty Dialog powstała w Polsce w 2009 roku z inicjatywy Lyudmyły Kozlovskiej, pełniącej obecnie funkcję Prezydenta Fundacji. Do celów statutowych Fundacji należą obrona praw człowieka, demokracji i praworządności na obszarze postradzieckim. Szczególną uwagę Fundacja skupia na największych krajach regionu: Kazachstanie, Rosji i Ukrainie.

Fundacja realizuje swoje cele poprzez organizację misji obserwacyjnych, w tym obserwacji wyborów i monitorowanie stanu przestrzegania praw człowieka w obszarze postradzieckim. Na ich podstawie powstają raporty i sprawozdania dystrybuowane następnie wśród instytucji UE, OBWE i innych organizacji międzynarodowych, resortów spraw zagranicznych i parlamentów krajów UE, ośrodków analitycznych i mediów.

Obok działalności obserwacyjnej i analitycznej, Fundacja prowadzi aktywne działania we współpracy z parlamentarzystami zaangażowanymi w sprawy zagraniczne, prawa człowieka i relacje z krajami postradzieckimi w celu wsparcia procesów demokratyzacji i liberalizacji ich polityki wewnętrznej. Do istotnych obszarów działalności Fundacji należą także programy wsparcia więźniów i uchodźców politycznych.

Fundacja posiada stałe przedstawicielstwa w Warszawie, Kijowie i Brukseli.

Copyright: Fundacja Otwarty Dialog, styczeń 2016 r.

00-580 Warszawa

Al. Szucha 11a, lokal 21

Teł. +48 22 307 11 22

E-mail: odfoundation@odfoundation.eu

www.odfoundation.eu

W celu uzyskania bardziej szczegółowych informacji, prosimy o kontakt:

Kierownik projektu:

Lyudmyła Kozlovskaja lyudmylkozlovskaja@odfoundation.eu

Autorzy:

Andriy Osavoliuk andriy.osavoliuk@odfoundation.eu

Igor Savchenko igor.savchenko@odfoundation.eu

Kateryna Savchenko katerina.savchenko@odfoundation.eu

Redakcja:

Lyudmyła Kozlovskaja

Korekta:

Galyna Valchyszyn

Szata graficzna:

Igor Savchenko

Zdjęcie na okładce: [youtube.com](https://www.youtube.com)

Przedruk zamieszczonych materiałów w całości lub części możliwy pod warunkiem powołania się na Fundację Otwarty Dialog

Spis treści:

1. WSTĘP.....	4
2. GENEZA POWSTANIA DWK.....	4
3. UTWORZENIE DWK.....	5
4. PRZEŚLADOWANIE LIDERÓW DWK.....	6
5. ŚCIGANIE KARNE MUKHTARA ABLYAZOVA.....	7
6. ŚCIGANIE KARNE GALYMZHANA ZHAKIYANOVA.....	8
7. ROZŁAM DWK.....	9
8. TRANSFORMACJA ORGANIZACJI W PARTIĘ.....	9
9. LIKWIDACJA DWK.....	10
10. WNIOSKI.....	12
Wykaz źródeł.....	13
ZAŁĄCZNIK. MEMORANDUM Z DNIA 03.04.2002 R. POMIĘDZY MSZ KAZACHSTANU I AMBASADAMI FRANCJI, WIELKIEJ BRYTANII, NIEMIEC W SPRAWIE GALYMZHANA ZHAKIYANOVA..	16

1. WSTĘP

„Demokratyczny Wybór Kazachstanu” (DWK) stał się największą organizacją opozycyjną w historii Kazachstanu na przestrzeni ostatnich 25 lat. Liderzy DWK otrzymali wsparcie nie tylko elity politycznej, lecz również społeczeństwa, działaczy kultury, mediów. DWK otwarcie wystąpiło przeciwko monopolizacji władzy przez Nursultana Nazarbajewa i jego otoczenie. Historia DWK doskonale ilustruje istotę reżimu autorytarnego w Kazachstanie: cała władza spoczywa w rękach wąskiej grupy osób z prezydentem Nazarbajevem na czele. Publiczny protest przeciwko polityce klanu Nazarbajewa może skończyć się dla opozycjonistów i niezależnych dziennikarzy nie tylko karami wieloletniego pozbawienia wolności, lecz również zamachami na życie, a także nasilonym prześladowaniem osób bliskich i członków rodziny zarówno w Kazachstanie, jak i poza jego granicami.

2. GENEZA POWSTANIA DWK

W pierwszych latach po odzyskaniu przez Kazachstan niepodległości większość wysokich stanowisk w państwie zajmowali ludzie, należący do starej nomenklatury partyjnej. I dopiero w połowie lat 90-tych z inicjatywy prezydenta Nursultana Nazarbajewa do kierowania państwem zaczęto werbować osoby z młodego pokolenia, które do tego czasu już ujawniły swoje zdolności w biznesie – Mukhtar Abljazov, Galymzhan Zhakijanov, Nurlan Smagulov, Nurlan Kapparov, Sauat Mynbayev, Bulat Abilov i in.

Największe grupy finansowo-przemysłowe zostały utworzone w latach 1998-1999 przez **Mukhtara Abljazova i Nurzhana Subkhanberdina**.

Mukhtar Abljazov rozpoczął swoją karierę w biznesie po rozpadzie ZSRR. Stworzył duży konglomerat „Astana-Holding”, nabył państwowy kanał telewizyjny „Tan” i kilka regionalnych kanałów telewizyjnych, przez jakiś czas był zastępcą prezesa zarządu i akcjonariuszem Kazkommertsbanku. W 1995 roku Abljazov nabył udziały w przemyśle cukrowniczym Kazachstanu, jednak, jak twierdzi, był zmuszony porzucić ten biznes, ponieważ okazało się, że było to sprzeczne z interesami rodziny prezydenta. W 1997 roku Mukhtar Abljazov zaczął działać w sferze publicznej, zajmując stanowisko prezesa spółki energetycznej KEGOC.

W skład grupy finansowo-przemysłowej Abljazova wchodziły Bank TuranAlem (później stał się jednym z strategicznych banków Kazachstanu), „Temirbank”, konglomerat „Astana-Holding”, przedsiębiorstwa „Aral-sol”, „Kostanayasbest”, spółka „Astana-Motors” i wiele innych. Interesy tej grupy były reprezentowane w przemyśle wydobywczym, na rynku zbóż, w sektorze bankowym i na rynku motoryzacyjnym. Wspierał je szereg wpływowych mass mediów: kanał telewizyjny „Tan” („Poranek”), gazeta „Przegląd biznesowy „Respublika” (właścicielami czasopisma byli wtedy Muratbek Ketebajev, Irina Petrushova i dziennikarze gazety).

Druga grupa finansowo-przemysłowa – **Subkhanberlina** – była w zasadzie grupą bankową. Jej podstawę stanowił jeden z największych w tamtym czasie banków Kazachstanu – Kazkommertsbank.

Były ponadto prorządowe grupy finansowe i przemysłowe: Timura Kulibajeva (główne aktywa - Narodowy Bank Kazachstanu), Vladimira Ni-Vladimira Kima (główne aktywa – „Kazakhmys”), Aleksandra Mashkevicha-Patokha Chodiyeva-Alidzhana Ibragimova (główne aktywa - ENRC) oraz szereg mniejszych.

W latach 1998-1999, Mukhtar Abljazov pełnił funkcję Ministra Energetyki, Przemysłu i Handlu Kazachstanu. Abljazov podkreślał, że opracował program dywersyfikacji gospodarki państwowej, stymulował przekazanie części uprawnień władzom w regionie, planował wprowadzenie zasad rynkowych kształtowania stawek itp. Jednak w miarę upływu czasu Nazarbajev zaczął ograniczać uprawnienia Abljazova. W 1999 r. Abljazov zrezygnował ze służby państwowej, stwierdziwszy, że metody zarządzania reżimu Nazarbajeva uniemożliwiają przeprowadzenie reform systemowych.

Mukhtar Ablyazov i jego współpracownicy rozumieli, że bez reform politycznych kraj nie ma przyszłości. **Na początku 2000 roku Mukhtar Ablyazov i Galymzhan Zhakiyanov postanowili stworzyć organizację,** która opowiadałaby się za przeprowadzeniem reform i starała się zmienić ustrój za pomocą demokratycznych i legalnych środków (praca ze społeczeństwem, wybory, utworzenie frakcji parlamentarnej itd.). Według Ablyazova, obalenie władzy Nazarbajewa nie było stawiane za cel tego stowarzyszenia: „Władza, która ostatecznie spełnia żądania społeczeństwa, mogłaby nadal rządzić krajem, lecz pod kontrolą obywateli”. [1]

Świadkowie i uczestnicy tych wydarzeń **wymieniają następujące przyczyny pojawienia się DWK:** brak uczciwych wyborów, rozwój autorytaryzmu, samowola organów ścigania, dominacja stosunków rodzinno-klanowych w polityce i gospodarce. Istnieje wersja, zgodnie z którą DWK jest związane z konfliktem Mukhtara Ablyazova i Rakhata Aliyeva, jednak, jak stwierdził opozycjonista Vladimir Kozlov, Rakhat Aliyev był jedynie jednym z katalizatorów utworzenia DWK. [2]

3. UTWORZENIE DWK

W dniu **18.11.2001** r. grupa znanych kazachstańskich działaczy państwowych i obywatelskich oraz biznesmenów z Mukhtarem Ablyazovem i Galymzhanem Zhakiyanovem na czele ogłosiła utworzenie organizacji opozycyjnej „Demokratyczny Wybór Kazachstanu” (DWK). Organizatorzy planowali podać do wiadomości publicznej informację o powstaniu DWK dopiero jesienią 2002 roku. Według Zhakiyanova, na przedwczesne ujawnienie informacji o utworzeniu DWK miało wpływ oświadczenie Rakhata Aliyeva z dnia 16.11.2001 r., w którym powiedział: „... *abyśmy walczyli z całym tym diabelstwem, które przeszkadza zdrowym siłom w społeczeństwie spokojnie, swobodnie pracować i oddychać*”. [3]

Program DWK zawierał rozszerzenie uprawnień Parlamentu, wprowadzenie bezpośrednich wyborów władzy regionalnej, przeprowadzenie reform w sferze wyborów i sądownictwa, a także rozszerzenie wolności mediów. W skład założycieli nowej organizacji weszli (lista jest niepełna):

- Akim obwodu pawłodarskiego **Galymzhan Zhakiyanov**;
- Przewodniczący Rady Dyrektorów Temir-banku **Mukhtar Ablyazov**;
- Wicepremier **Oraz Dzhandosov**;
- Wiceminister Obrony **Zhannat Yertlesova**;
- Minister Pracy i Ochrony Socjalnej **Alikhan Baymenov**;
- Wiceminister Finansów **Kayrat Kelimbetov**;
- Prezes Zarządu Kazkommertsbanku **Nurzhan Subkhanberdin**;
- Posłowie do Parlamentu **Tolen Tokhtasynov, Serik Konakbayev i Bulat Abilov**;
- Artysta ludowy Kazachstanu **Asanali Ashimov** [4];
- Prezes Agencji RK ds. regulacji monopoli naturalnych, ochrony konkurencji i wsparcia małych firm **Berik Imashev**.

Nowa organizacja wsparła cały szereg działaczy obywatelskich, wśród których znaleźli się: ekonomista i polityk opozycyjny **Muratbek Ketebayev** (jest nazywany jednym z ideologów ruchu), polityk **Altynbek Sarsynbayev** [5] (choć na stronę opozycji przeszedł otwarcie dopiero w roku 2004 [6]) i inni.

W dniu **19.01.2002** r. W Almaty odbyło się **posiedzenie założycielskie DWK**, w którym wzięło udział ok. 1000 delegatów z różnych obwodów. Wśród nich byli przedstawiciele różnych partii, m.in. Komunistycznej Partii Kazachstanu, Partii Republikańskiej Kazachstanu, ruchu „Pokolenie” itd. [7] Spotkanie było transmitowane na kanale telewizyjnym „Tan”. W dniu 20.01.2002 r. W Almaty odbył się

miting DWK. Zgodnie z informacją podaną przez szefa Wydziału Głównego Spraw Wewnętrznych, w wydarzeniu wzięło udział nie więcej niż 2,000 osób, jednak Oraz Dzhandosov twierdził, że było nawet 5,000 protestujących. [8] Do ruchu dołączało coraz więcej uczestników. W sumie ponad 6,000 osób dołączyło do DWK. [9]

4. PRZEŚLADOWANIE LIDERÓW DWK

Reakcja rządu na utworzenie DWK była skrajnie negatywna. Jak zauważył polityk opozycyjny Serikbolsyn Abdildin, wówczas zajmujący stanowisko pierwszego sekretarza Komunistycznej Partii Kazachstanu, „Nazarbayev przestraszył się najbardziej nie demokracji, lecz tego, że straci swój stołek”. [10] Pod naciskiem służb bezpieczeństwa, uczestnikom DWK odmawiano udostępnienia lokalu na zebrania. [11] Władze zaczęły otwarcie występować przeciwko DWK.

W dniu 20.11.2001 r. premier Kazachstanu Kasym-Zhomart Tokayev oświadczył: „*Niektórzy nasi obywatele, reprezentujący elitę biznesu, a nawet urzędnicy państwowi, którzy w ciągu 10 lat niepodległości wzbogacili się, postanowili wypowiedzieć własnemu państwu wojnę informacyjną, obrażając i szantażując rząd oraz parlament. (...) Dlatego uważam, że demokracja to nie zabawka w rękach „kinder-niespodzianek” od polityki*”. Premier zaproponował Nazarbayevowi zwolnienie ze stanowisk państwowych członków DWK: „*(...) usunąć ze stanowisk amatorów i intrygantów*”. [12]

W dniu 25.01.2002 r. na posiedzeniu akimów, Nazarbayev zagroził: „*(...) cała ta grupa jest dobra na pokazy komedii, ale nie do życia politycznego kraju. Władze po prostu zmuszone są powstrzymać tę farsę. Poleciałem Prokuraturze Generalnej wraz z MSW przeanalizowanie wszystkich wypowiedzi tych polityków, prasy w ciągu ostatnich trzech miesięcy i pociągnięcie do odpowiedzialności zgodnie z prawem wszystkich tych, kogo należy*”. [13]

Do domeny publicznej przeszedł list prezesa Agencji Policji Finansowej, Bolatbeka Bulgakbayeva, skierowany do wszystkich biur regionalnych z żądaniem znalezienia krewnych, osób bliskich i przyjaciół prominentnych działaczy DWK w celu ustalenia, czym się zajmują, i przeprowadzenia ich kontroli w celu „*wykrycia przypadków łamania prawa*”. [14], [15]

Członkowie ruchu opozycyjnego zostali usunięci ze stanowisk rządowych i poddani ściganiu karnemu. Tak więc, w dniu 20.11.2001 r. (2 dni po ogłoszeniu utworzenia DWK), **Galymzhan Zhakiyanov** został usunięty ze stanowiska gubernatora obwodu pawłodarskiego. Swoje stanowiska natychmiast straciło czterech zastępców Zhakiyanova i około dwudziestu pracowników administracji regionalnej i lokalnej obwodu pawłodarskiego.

Ze stanowisk publicznych zostali zwolnieni również inni założyciele DWK: Oraz Dzhandosov, Zhannat Yertlesova, Alikhan Baymenov, Kayrat Kelimbetov i wielu innych. Mandat poselski stracił Bulat Abilov. Według Ablyazova, Nazarbayev zastraszył niektórych członków DWK, w tym Kayrata Kelimbetova i Yerzhana Tatisheva, i oni wyszli z opozycji. Kelimbetov po kilku miesiącach znów zajął wpływowe stanowisko (Ministra Gospodarki i Planowania Budżetu), ale warunkiem tego była jego rezygnacja z prowadzenia działalności opozycyjnej. [16] Według Ablyazova, kiedy znajdował się on w więzieniu, w okresie od lipca 2002 r. do maja 2003 r., Yerzhan Tatishev został zmuszony do bezpłatnego przekazania 9% akcji banku „Turan-Alem” przedstawicielom Nazarbayeva.

Władze podjęły również próby ograniczenia informacji o DWK i jego platformie reformatorskiej. Kanały telewizyjne, które relacjonowały działalność DWK, m.in. almatyński „TAN” i pawłodarski „Irbis”, zostały nagle zdjęte z anteny. W marcu 2002 roku został ostrzelany nadajnik kanału telewizyjnego „Tan”, wskutek czego kanał przez długi czas nie mógł emitować programów. Według Ablyazova, strzelali funkcjonariusze służby bezpieczeństwa Nazarbayeva. [17] Wydawnictwa pod naciskiem władz odmówiły drukowania materiałów DWK.

Po usunięciu ze stanowisk rządowych liderów nowej organizacji rozpoczęło się ich ściganie karne. Na końcu grudnia 2001 roku, dwóm byłym zastępcom Galymzhana Zhakiyanova w obwodzie pawłodarskim - Sergeyowi Gorbenko i Aleksandrowi Ryumkinowi – przedstawiono zarzuty nadużycia władzy. W dniu 04.01.2002 r. wysunięto analogiczne zarzuty wobec Zhakianova. Postępowanie karne pod zarzutem nadużycia władzy i popełnienia nadużyć finansowych zostało również wszczęte przeciwko Mukhtarowi Ablyazovowi. [\[18\]](#)

Po aresztowaniu Ablyazova i Zhakiyanova, Nazarbayev przyznał się Serikbolsynowi Abdildinowi: „*Seke, oni o mało co mnie nie obalili*”. [\[19\]](#)

5. ŚCIGANIE KARNE MUKHTARA ABLYAZOVA

Po raz pierwszy Mukhtar Abliazov został poddany ściganiu karnemu z powodu konfliktu z Nazarbayevem już w 1999 roku. Według Ablyazova, gdy wystąpił on przeciwko metodom rządów Nazarbayeva i odmówił przyjęcia wielu proponowanych mu stanowisk państwowych, prezydent polecił prezesowi KBN Alnurowi Musayevowi „znaleźć powód” i wszcząć przeciwko niemu postępowanie karne. Od tego czasu Ablyazova regularnie wzywano na przesłuchania. Sfabrykowanie postępowania karnego stało się dla Ablyazova kolejnym bodźcem do utworzenia DWK. [\[20\]](#)

Po publicznym ogłoszeniu utworzenia DWK, Mukhtar Ablyazov ponownie spotkał się z groźbami ze strony Nazarbayeva. Według Ablyazova, prezydent chciał, aby wrócił on do służby państwowej, zaprzestał prowadzenia działalności opozycyjnej i przekazał Nazarbayevowi swoje aktywa. **Ostatecznie Ablyazov został poddany ściganiu karnemu.** W 2002 roku został oskarżony o nielegalne prowadzenie działalności gospodarczej (Art. 310, ustęp 1 KK RK) i przekroczenie uprawnień służbowych (Art. 307, ustęp 3 KK RK). Istota zarzutów polegała na tym, że Ablyazov rzekomo brał udział w nielegalnym umorzeniu długów, przez co przyniósł szkodę spółce państwowej KEGOC w wysokości 557 mln 600 tys. tenge (około 3 mln 700 tys. euro). [\[21\]](#)

W dniu **27.03.2002 r.** Mukhtar Ablyazov został aresztowany. Międzynarodowi obserwatorzy z ramienia Human Rights Watch [\[22\]](#), Amnesty International [\[23\]](#), Parlamentu Europejskiego [\[24\]](#) i Departamentu Stanu USA [\[25\]](#) podkreślali, że proces sądowy w sprawie Ablyazova odbył się z wieloma naruszeniami proceduralnymi, brakiem materiału dowodowego i niespójnością w zeznaniach świadków, co mogło świadczyć o politycznym charakterze postępowania karnego.

Według Ablyazova, bezprecedensowe było to, że jego sprawa była rozpatrywana od razu w Sądzie Najwyższym Kazachstanu. Prokuratura Generalna RK oświadczyła, że zarzuty wobec Mukhtara Ablyazova są „*uzasadnione i potwierdzone przez zgromadzone w sprawie dowody*”, i skierowała je do właściwego miejscowo Sądu Najwyższego. [\[26\]](#) Decyzja sądu Najwyższego jest ostateczna i nie podlega zaskarżeniu. Proces Ablyazova trwał mniej niż miesiąc. **W dniu 18.07.2002 r. Sąd Najwyższy skazał Ablyazova na 6 lat pozbawienia wolności** za „przekroczenie uprawnień służbowych” i „nielegalną działalność”.

Po osadzeniu Mukhtara Ablyazova w zakładzie karnym, wiele jego aktywów zostało przymusowo skonfiskowanych i przekazanych nominalnym właścicielom ze strony prezydenta. Ablyazov zauważa, że konfiskata nie odbyła się w wyniku wyroków sądowych, lecz w wyniku nieformalnych poleceń Nazarbayeva.

Podczas odbywania kary w kolonii karnej Ablyazov był wielokrotnie bity i poddawany naciskom psychologicznym. W dniu 07.12.2002 r. za złamanie regulaminu (w celi Ablyazova znaleziono laptop, na którym pisał on książkę) został umieszczony na 15 dni w izolatce karnej. Na znak protestu przeciwko temu, Ablyazov ogłosił strajk głodowy. Po tym incydencie został przeniesiony z kolonii karnej o rygorze zwykłym w miejscowości Granitnyi do kolonii w mieście Dzherzhavinsk (oba zakłady karne znajdują się w obwodzie akmolinskim). Po przeniesieniu do innej kolonii, do Ablyazova przez trzy tygodnie nie wpuszczano odwiedzających, nawet adwokatów.

W dniu 13.05.2003 r. prezydent Nursultan Nazarbajev podpisał dekret o ułaskawieniu Mukhtara Ablyazova i zwolnieniu go z dalszego odbywania kary. Do tej decyzji prezydenta przyczyniły się zarówno szeroki rozgłos, który zyskała sprawa Mukhtara Ablyazova wśród społeczności międzynarodowej, jak również rezolucja Parlamentu Europejskiego [27], popierająca go. **Jednym z warunków zwolnienia Ablyazova była jego rezygnacja z działalności politycznej**, na co nalegał Nursultan Nazarbajev.

Ablyazov złożył wniosek o ułaskawienie, jednak ta decyzja było manewrem politycznym w celu doprowadzenia do swojego uwolnienia. Decyzję poparło kierownictwo DWK. W dniu 14.05.2003 r. na konferencji prasowej w Almaty, Mukhtar Ablyazov poinformował, że wniosek o ułaskawienie, skierowany do prezydenta, był napisany przez niego osobiście, i że nie był on poddawany żadnym naciskom. Ablyazov oświadczył również, że kończy swoją działalność polityczną w DWK, natomiast zamierza nadal prowadzić działalność gospodarczą.

6. ŚCIGANIE KARNE GALYMZHANA ZHAKIYANOVA

W dniu 29.03.2002 r. kazachstańska policja podjęła nieudaną próbę zatrzymania Galymzhana Zhakiyanova: o godz. 2 w nocy, około 20 funkcjonariuszy policji otoczyło jeden z hoteli w centrum miasta Almaty, gdzie znajdował się Zhakiyanov. Próbując uniknąć aresztowania, schronił się on w budynku, w którym znajdowały się ambasady Francji, Wielkiej Brytanii i Niemiec. Po pięciu dniach negocjacji, ambasady trzech krajów i kazachstańskie MSZ **podpisały memorandum** (zob. załącznik), zgodnie z którym Zhakiyanovowi zagwarantowano jawny i przejrzysty proces sądowy, dozór policyjny na okres śledztwa i dopuszczenie do niego przedstawicieli dyplomatycznych Unii Europejskiej. Ambasady obiecały również wyznaczyć swoich przedstawicieli do towarzyszenia Zhakiyanovi podczas podróży do miejsca zamieszkania w Pawłodarze.

Jednak już w dniu 10.04.2002 r. **władze kazachstańskie złamały warunki memorandum**: Zhakiyanov został przymusowo przewieziony wojskowym samolotem do Pawłodaru, gdzie przed rozpoczęciem procesu sądowego w dniu 15.07.2002 r. był przetrzymywany w baraku przedsiębiorstwa „Pavlodarsol” pod zbrojną ochroną. [28]

Zhakiyanova oskarżono o „przekroczenie uprawnień” na stanowisku akima obwodu pawłodarskiego. Śledczy twierdzili, że niektóre przedsiębiorstwa państwowe zostały „sprywatyzowane po zaniżonej cenie”, a także, że państwo „poniosło szkodę w wyniku wymiany pomieszczeń magazynowych”. [29]

Śledczy wielokrotnie ignorowali zalecenia lekarzy odnośnie hospitalizacji Zhakiyanova i prowadzili długie przesłuchania. **W dniu 18.05.2002 r. Zhakiyanov przeszedł atak serca po dwóch dniach długotrwałego przesłuchania przez śledczego I. K. Kusainova.** W dniu 06.06.2002 r. został przyjęty na oddział intensywnej terapii oddziału kardiologicznego w szpitalu pawłodarskim.

Obserwatorzy na procesie, wśród których byli zagraniczni dyplomaci, podkreślali, że proces odbywał się z licznymi i poważnymi naruszeniami (np. włączenie do akt sprawy zeznań uzyskanych od świadków pod presją oraz niewystarczalność materiału dowodowego).

W celu zdobycia zeznań przeciwko Galymzhanowi Zhakiyanovowi świadkowie byli poddawani torturom. Co najmniej dwóch podwładnych Zhakiyanova było bitych na posterunku policji. Jeden ze świadków (którego nazwisko nie zostało ujawnione) opowiedział o tym, co działo się na posterunku policji: *„Kiedy powiedziałem, że osobiście znam Zhakiyanova, policjant powiedział mi: „On jest wrogiem ludu”. Potem wymienił jakiś artykuł, mówi, że ja też jestem oskarżony w sprawie. Potem mówi: „Postawcie go pod ścianą”. Wtedy na rozkaz naczelnika kilka osób zaczęło mnie bić po nerkach, wszyscy pytali: „Z kim spotyka się Zhakiyanov? Gdzie jest teraz jego rodzina?” Powiedziałem, że nie wiem. Wtedy zaczęli na mnie naciskać psychicznie, a potem, gdy już siadałem, naczelnik kopnął mnie nogą w głowę, do krwi. Potem wszystko się skończyło... Potem napisałem, gdzie pracuję, podałem adres domowy i inne takie rzeczy, a naczelnik mówi: „Mamy zakłady karne, areszty śledcze, kolonie karne: jak będziesz*

językiem mieć, to i ciebie złamiemy, i twoich krewnych, wszystko, o czym tylko możesz pomyśleć, zrobimy”, a potem zaczął opowiadać wszystko o wbijaniu igieł pod paznokcie”. [30]

W dniu 02.08.2002 r. Galymzhan Zhakiyanov został skazany na 7 lat pozbawienia wolności za „nadużycie władzy i przekroczenie uprawnień służbowych”. Parlament Europejski określił wyrok skazujący jako umotywowany politycznie. [31] Międzynarodowe organizacje Amnesty International i Human Rights Watch uznały Zhakiyanova za więźnia politycznego. [32]

Początkowo Galymzhan Zhakiyanov odbywał karę pozbawienia wolności w kolonii karnej o zaostrowym rygorze w miejscowości Kushmurun (obwód kostanajski), lecz w 2004 roku przeniesiono go do kolonii otwartej Shiderty (obwód pawłodarski). W dniu 14.01.2006 r. komisja wyjazdowa do spraw karnych Pawłodarskiego Sądu Okręgowego potwierdziła decyzję Jekybastuskiego Sądu Miejskiego (z dnia 14.12.2005 r.) **o warunkowym zwolnieniu Galymzhana Zhakiyanova.** [33]

W chwili obecnej Galymzhan Zhakiyanov mieszka poza granicami Kazachstanu i nie zajmuje się działalnością opozycyjną. [34]

7. ROZŁAM W DWK

Z powodu presji ze strony władz kazachstańskich w celu zapobieżenia działalności DWK, wśród jej liderów pojawiły się różnice zdań co do dalszego rozwoju stowarzyszenia. **„Skrzydło umiarkowane”**, obawiając się represji politycznych, postanowiło oddzielić się i założyć własną partię polityczną. To skrzydło opowiadało się przeciwko współpracy z innymi siłami, opozycyjnymi w stosunku do Nazarbajewa (w skład którego wchodziłi członkowie Partii Komunistycznej i Ludowej Partii Republikańskiej).

„Skrzydło radykalne”, m.in. Ablyazov i Zhakiyanov, nalegali na zjednoczenie DWK z już istniejącymi siłami opozycyjnymi, w wyniku czego w dniu 19.01.2002 r. odbyło się opisane wyżej zgromadzenie, po którym DWK zjednoczyło całą antynazarbajewską opozycję demokratyczną.

W dniu **29.01.2002 r.** członkowie **„skrzydła umiarkowanego”** DWK, na czele z Alikhanem Baymenovem ogłosili swój zamiar stworzenia partii politycznej – **„Ak Zhol”** (kaz. – „Świetlana Droga”). Poza Baymenovem, do kierownictwa partii weszli Oraz Dzhandosov (przewodniczący rady Stowarzyszenia Finansistów RK), Daulet Sembayev (Prezes Stowarzyszenia Finansistów RK) i inni politycy, którzy sprawowali wcześniej wysokie stanowiska państwowe. [35]

Partia „Ak Zhol” została zarejestrowana w dniu 03.04.2002 r. Partii nie udało się uniknąć wewnętrznych sporów. W lutym 2005 roku doszło do konfliktu między współprzewodniczącymi partii Alikhanem Baymenovem i Ludmiłą Zhulanową z jednej strony, a współprzewodniczącymi Bulatem Abilovem, Orazem Dzhandosovem i Altynbekiem Sarsenbayevem z drugiej strony. Ostatecznie, w dniu 15.03.2005 r. wydano oficjalne oświadczenie o rozłamie w partii. To doprowadziło do powstania nowej partii – **„Prawdziwy Ak Zhol”** (partia nie została zarejestrowana), obok już istniejącej „Ak Zhol”. Do „Prawdziwego Ak Zhol” odeszli bardziej opozycyjnie nastawieni przywódcy: Altynbek Sarsenbayev, Tulegen Zhukeyev, Oraz Dzhandosov i Bulat Abilov.

Alikhat Baymenov, z kolei, został jedynym przewodniczącym partii „Ak Zhol”. Partia ta obecnie kontynuuje swoją działalność i pozycjonuje się jako „konstruktywna opozycja”, lecz w praktyce zajmuje pozycję prorządową.

8. TRANSFORMACJA ORGANIZACJI W PARTIĘ

Pomimo faktu, iż przywódcy DWK Galymzhan Zhakiyanov i Mukhtar Ablyazov zostali osadzeni w zakładach karnych na wiele lat, ruch nadal aktywnie działał. To właśnie w tym czasie DWK stał się znany

za granicą. W swojej rezolucji w sprawie Kazachstanu z dnia 13.02.2003 r. Parlament Europejski zwraca uwagę na politycznie umotywowane zarzuty przeciwko Mukhtarowi Ablyazovowi i Galymzhanowi Zhakiyanovowi; niesprawiedliwe wyroki skazujące wobec niezależnych dziennikarzy Sergeya Duvanova i Iriny Petrushovej; prześladowania prasy, opozycji i mniejszości religijnych; systematyczne przeszkody ze strony władz w rejestracji partii politycznych i organizacji obywatelskich; nadmierne skupienie władzy w rękach prezydenta; rozpowszechnienie praktyki tortur i okrutnego traktowania ze strony organów ścigania w Kazachstanie. [36].

Po osadzeniu Ablyazova i Zhakiyanova w zakładzie karnym, kluczowe stanowiska w DWK zajęli: **Tolen Tokhtasynov** (przewodniczący rady politycznej DWK), Asylbek Kozhakhmetov (najpierw zajmował stanowisko pierwszego zastępcy przewodniczącego, a później przewodniczącego), **Bakhyt Tumenova**, **Vladimir Kozlov** (członkowie rady politycznej). [37] Ruch stopniowo zaczął dzielić się na tych, którzy popierali Ablyazova, oraz tych, którzy popierali Zhakiyanova.

Ablyazov po swoim uwolnieniu oświadczył publicznie, że kończy swoją współpracę z organizacją i przestaje zajmować się polityką. W rzeczywistości, **prowadząc biznes w Rosji, nadal potajemnie wspierał on DWK finansowo.** „Mukhtar Ablyazov oszedł z DWK tylko dla [stworzenia pozorów dla] ogółu społeczeństwa. W rzeczywistości jego zaoczną obecność odczuwało się wszędzie – i w doborze kadr na stanowiskach kierowniczych w centrum i w regionach, i, co najważniejsze – w strategii” [38] – wspomina Gulzhan Ergaliyeva, wchodząca wówczas w skład rady politycznej DWK.

Obrano kurs na transformację organizacji w partię polityczną. **W lutym 2004 roku odbył się zjazd założycielski** Partii Ludowej „Demokratyczny wybór Kazachstanu”. Podczas zjazdu Asylbek Kozhakhmetov przedstawił program partii, on też został wybrany na przewodniczącego prezydium rady politycznej. W dniu 04.05.2004 r. w Ministerstwie Sprawiedliwości Kazachstanu została zarejestrowana **Partia Ludowa „Demokratyczny Wybór Kazachstanu”.**

W dniu 27.07.2004 r. w Almaty odbył się wspólny zjazd Partii Ludowej „Demokratyczny Wybór Kazachstanu” (PL „DWK”) oraz Komunistycznej Partii Kazachstanu (KPK), w trakcie którego delegaci podjęli decyzję **o utworzeniu wspólnego bloku wyborczego w celu udziału w zbliżających się we wrześniu 2004 r. wyborów na postów do Mażylistu parlamentu.** Blok otrzymał nazwę „Opozycyjny Blok Komunistów i DWK”.

Zgodnie z wynikami wyborów, blok komunistów i DWK zdobył 3,44% głosów wyborców i nie przekroczył progu wyborczego. W większościowych okręgach jednomandatowych również żaden z przedstawicieli bloku nie wygrał. Obserwatorzy z OBWE i Rady Europy uznali wybory parlamentarne w 2004 roku w Kazachstanie za niezgodne z międzynarodowymi standardami. [39]

9. LIKWIDACJA DWK

W dniu **11.12.2004 r.** odbył się drugi zjazd PL „DWK”, na którym na przewodniczącego partii wybrano odsiadującego w tamtym czasie karę pozbawienia wolności Galymzhana Zhakiyanova. Na zjeździe zostały przyjęte apele do prezydenta Nazarbayeva odnośnie sytuacji Zhakiyanova, oświadczenia w sprawie poparcia dla opozycji demokratycznej Ukrainy, a także oświadczenie polityczne partii o nieuznaniu wybranych władz za legalne, w związku z tym, iż wybory parlamentarne zostały przeprowadzone w sposób niedemokratyczny. **Partia wezwała społeczeństwo do przeprowadzenia akcji nieposłuszeństwa obywatelskiego.**

Na podstawie tego oświadczenia prokuratura miasta Almaty oskarżyła PLP „DWK” o to, że jej cele są skierowane na dezorganizację działalności organów państwowych i łamaniem Konstytucję RK oraz Ustawę „O partiach politycznych”. W związku z tym prokuratura złożyła wniosek o likwidację osoby prawnej PL „DWK”.

W dniu **06.01.2005 r.** na podstawie wniosku prokuratury **Specjalistyczny Sąd Gospodarczego miasta Almaty wydał postanowienie o likwidacji PL „DWK”** pod zarzutem „ekstremizmu politycznego” i „podżegania do nienawiści i niezgody społecznej”. W dniu 09.01.2005 r. instancja apelacyjna Almalinskiego Sądu Mejskiego utrzymała w mocy postanowienie sądu pierwszej instancji.

Organizacje międzynarodowe Freedom House i Human Rights Watch ostro skrytykowały postanowienie sądu o zamknięciu partii. [40] „*To postępowanie sądowe jest niepokojącym krokiem w przeszłość dla tych, którzy mieli nadzieję na konsekwentny rozwój demokracji w Kazachstanie*” - oświadczyła organizacja praw człowieka Freedom House.

Aktywiści opozycyjni oskarżyli władze Kazachstanu o przejście do polityki represyjnej w celu niedopuszczenia do rewolucji w kraju. [41]

W dniu **29.04.2005 r.** członkowie zlikwidowanej PL „DWK” wystosowali oświadczenie o utworzeniu w Kazachstanie **nowej partii o kierunku demokratycznym – „Alga!”**, która miała stać się następczynią „Demokratycznego Wyboru Kazachstanu”. W gronie inicjatorów utworzenia partii znaleźli się kazachstańscy działacze obywatelscy: Bolat Atabayev, Batyrkhan Darimbet, Zhumabay Dospanov, Zhenis Doszhanov, Marat Zhanuzakov, Sagat Zhusip, Utegen Ikhsanov, Asylbek Kozhakhmetov, Vladimir Kozlov, Igor Kolov, Gulnara Kurbanbayeva, Adilzhan Kinzhegaleyev, Viktor Novikov, Mikhail Sizov, Bakhyt Tumenova, Baniyamin Fazulin, Kazis Toguzbayev. Pierwszy zjazd założycielski Partii Ludowej „Alga!” odbył się w dniu 23.07.2005 r.

W trakcie swojego istnienia w okresie od 2005 do 2012 roku, partia nie została zarejestrowana, chociaż podejmowała wszystkie niezbędne u temu kroki. Partia kilkakrotnie składała w Ministerstwie Sprawiedliwości RK dokumenty do rejestracji wraz z podpisami członków partii (w różnych okresach było ich od 40 do 65 tys.), jednak w ministerstwie pod różnymi pretekstami odmawiano jej rejestracji. [42]

W dniu 21.12.2012 r. Almalinskiy Sąd Rejonowy przychylił się do wniosku prokuratury i uznał partię „Alga!” za ekstremistyczną; działalność partii została zakazana na terenie Kazachstanu. Decyzja ta została podjęta na podstawie wyroku wydanego przeciwko jej przywódcy **Vladimira Kozlova**, któremu prokuratura kazachstańska zarzuciła, że wraz z „Mukhtarem Ablyazovem utworzył on zorganizowaną grupę przestępczą w celu udzielenia wsparcia protestującym pracownikom naftowym w Zhanaozenie” i tym samym „sprovokował” tragedię w dniach 16-17.12.2011 r. [43], [44], [45], [46]

W dniu 08.10.2012 r. Vladimir Kozlov został skazany na 7,5 roku pozbawienia wolności wraz z konfiskatą majątku pod zarzutem „wznecania nienawiści społecznej”, „podżegania do obalenia ustroju konstytucyjnego” i „utworzenia i kierowania organizacją przestępczą”. Międzynarodowe organizacje obrony praw człowieka i rządy państw demokratycznych uznały Vladimira Kozlova za więźnia politycznego. Z ostrą krytyką wyroku skazującego przeciwko Vladimirowi Kozlovowi zwrócili się do władz Kazachstanu: Parlament Europejski [47], Departament Stanu USA [48], Amnesty International [49], Naczelna Rada Adwokacka Polski, Freedom House [50], Civic Solidarity [51], Norweski Komitet Helsiński [52], Wysoki Przedstawiciel Unii do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa Catherine Ashton. [53]

Zakaz działalności DWK i prześladowanie jej członków było początkiem nowych represji ze strony reżimu, który tłumi wszelkie inicjatywy opozycyjne, w tym również poprzez fizyczną eliminację przeciwników. W dniu 12.11.2005 r., na trzy tygodnie przed wyborami prezydenckimi zginął były akim Almaty i prezes Agencji Zarządzania Kryzysowego Kazachstanu **Zamanbek Nurkadilov**. Według oficjalnej wersji, popełnił on samobójstwo, wykonując dwa strzały w okolicę serca i trzeci – kontrolny strzał - w głowę. W 2004 roku Nurkadilov wydał oświadczenie, w którym oskarżył Nursultana Nazarbajewa o korupcję i wezwał go do złożenia dymisji. W dniu 13.02.2006 r. odkryto ciało rozstrzelanego Altynbeka Sarsenbayeva – byłego Ministra Informacji i Sekretarza Rady Bezpieczeństwa Kazachstanu. W 2004 roku oskarżył on władze o fałszowanie wyborów parlamentarnych i przeszedł do opozycji. [54] W ten sposób zabito dwóch

wpływowych przedstawicieli elity, którzy cieszyli się poparciem społecznym i mogliby stanowić konkurencję dla Nazarbayeva w wyborach.

10. WNIOSKI

Historia DWK pokazuje, że opozycja polityczna w Kazachstanie praktycznie całkowicie została odsunięta od walki o władzę, jaka jest przyjęta w krajach demokratycznych. W Kazachstanie ruch opozycyjny przede wszystkim jest skazany na walkę o własne przetrwanie.

W walce ze swoimi przeciwnikami, władze kraju nie przebiegają w środkach – od ścigania karnego (Mukhtar Ablyazov, Galymzhan Zhakiyanov) do fizycznej eliminacji (Altynbek Sarsenbayev, Zamanbek Nurkadilov [\[55\]](#)). W każdej chwili partia opozycyjna może zostać uznana za ekstremistyczną i zakazana na mocy decyzji sądu. Najpierw w ten sposób została zlikwidowana PL „DWK”, a następnie jego następczyni - PL „Alga!”.

Po rozprawieniu się z ruchami opozycyjnymi w Kazachstanie, władze, łamiąc przepisy, zaczęły stosować mechanizmy lobbingu w celu doprowadzenia do ekstradycji opozycjonisty Mukhtara Ablyazova i jego bliskich, którzy uzyskali azyl polityczny w UE. Kazachstan próbował bezprawnie wpływać na organy ścigania Czech, Hiszpanii, Włoch, Francji, Wielkiej Brytanii, co wywołało skandal międzynarodowy. [\[56\]](#), [\[57\]](#) Prześladowaniom poddawani są również dziennikarze i działacze opozycjni, którzy przebywają na terenie Europy. [\[58\]](#)

Wykaz źródeł:

1. Respublika /Mukhtar Ablyazov: „Pierwszy na liście był Altynbek” - <http://www.respublika-kz.info/news/politics/40015/>
2. Radio Azattyk / Pojawienie się i rozpad DWK był nauczką tylko dla władz - http://rus.azattyq.org/content/Kazakhstan_dvk_round_table/1882932.html
3. Youtube / Jak Nazarbayev zdusił „Demokratyczny Wybór Kazachstanu” - <https://www.youtube.com/watch?v=iS8dc4f39xc>
4. Radio Azattyk / Rakhat Aliyev twierdzi, że DWK początkowo była fałszywą opozycją - http://rus.azattyq.mobi/a/rakhat_aliev_about_dvk_party/1882382/full.html
5. Nomad / Tajemnica śmierci Erzhana Tatisheva i Altynbeka Sarsenbayeva - <http://www.nomad.su/?a=3-201002230032>
6. Open Dialog Foundation / Physical elimination of political opponents by Nazarbayev's regime - <http://en.odfoundation.eu/a/1253.physical-elimination-of-political-opponents-by-nazarbayev-s-regimeby-nazarbayev-s-regime>
7. Radio Azattyk / Technologia biznesowa liderów DWK nie sprawdziła się w środowisku opozycyjnym - http://rus.azattyq.org/content/DVK_kazakhstan_leaders_ablyazov_zhakanov/1371159.html
8. Karavan / W Almaty odbył się usankcjonowany miting DWK - <http://news.caravan.kz/news/v-almaty-proshel-sankcionirovannyji-miting-dvk-newsID153542.html>
9. Youtube / Mukhtar Ablyazov o celach Demokratycznego Wyboru Kazachstanu / 1612 - <https://www.youtube.com/watch?v=CJ9UXQy4qG4>
10. Radio Azattyk / Pojawienie się i rozpad DWK był nauczką tylko dla władz - http://rus.azattyq.org/content/Kazakhstan_dvk_round_table/1882932.html
11. Radio Azattyk / Technologia biznesowa liderów DWK nie sprawdziła się w środowisku opozycyjnym - http://rus.azattyq.org/content/DVK_kazakhstan_leaders_ablyazov_zhakanov/1371159.html
12. Youtube / Jak Nazarbayev zdusił „Demokratyczny Wybór Kazachstanu” - <https://www.youtube.com/watch?v=iS8dc4f39xc>
13. Adil Soz / Raport analityczny o wynikach monitorowania sytuacji wokół wolności słowa na rok 2002 - <http://old.adilsoz.kz/index.php?lan=russian&id=572>
14. Novaya Gazeta / Wszystko albo nic - <http://2002.novayagazeta.ru/nomer/2002/48n/n48n-s13.shtml>
15. KUB / Władze wykorzystują policję finansową w celu wywarcia nacisku na biznesmenów spośród opozycji - <http://www.http.kub.info/article.php?sid=1772>
16. Centrum informacyjno-analityczne / Talgat Adilov kontynuuje nasz cykl „Grube ryby w polityce” - <http://ia-centr.ru/expert/6048/>
17. KM.RU / Informacje pod rozwagę - <http://www.km.ru/bsssr/2002/04/04/kazakhstan/informatsiya-k-razmyshleniyu>
18. Human Rights Watch / Swobody polityczne w Kazachstanie - <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/kazakhstan0404rus.pdf>
19. Radio Azattyk / Pojawienie się i rozpad DWK był nauczką tylko dla władz - http://rus.azattyq.org/content/Kazakhstan_dvk_round_table/1882932.html
20. Facebook / Po 15 latach, albo dlaczego Kazachstan potrzebuje uczciwych i wolnych wyborów - <https://www.facebook.com/notes/627602697374294/>
21. Deutsche Welle / Wyrok w sprawie będącego w niełasce opozycjonisty - <http://www.dw.com/ru/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80-%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%83-%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D1%80%D1%83/a-594508>
22. Human Rights Watch / Swobody polityczne w Kazachstanie - <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/kazakhstan0404rus.pdf>
23. Refworld / Amnesty International Report 2004 – Kazachstan - <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=type&type=ANNUALREPORT&publisher=AMNESTY&coi=KAZ&docid=40b5a1f810&skip=0>

24. European Parliament / European Parliament resolution on Kazakhstan - <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P5-TA-2003-0064+0+DOC+XML+V0//EN&language=CS>
25. U.S. Department of State / Country Reports on Human Rights Practices - <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2002/18373.htm>
26. Karavan / Postępowanie karne przeciwko byłemu Ministrowi Energetyki Abylazovowi skierowano do Sądu Najwyższego - <http://news.caravan.kz/news/ugolovnoe-delo-protiv-ehksministra-ehnergetiki-ablyazova-napravleno-v-verkhovnyji-sud-newsID157340.html>
27. European Parliament / European Parliament resolution on Kazakhstan - <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P5-TA-2003-0064+0+DOC+XML+V0//EN&language=CS>
28. Novaya Gazeta / Wszystko albo nic - <http://2002.novayagazeta.ru/nomer/2002/48n/n48n-s13.shtml>
29. Human Rights Watch / Swobody polityczne w Kazachstanie - <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/kazakhstan0404rus.pdf>
30. Human Rights Watch / Swobody polityczne w Kazachstanie - <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/kazakhstan0404rus.pdf>
31. European Parliament / European Parliament resolution on Kazakhstan - <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P5-TA-2003-0064+0+DOC+XML+V0//EN&language=CS>
32. Human Rights Watch / Swobody polityczne w Kazachstanie - <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/kazakhstan0404rus.pdf>
33. Fergana / Zhakiyanov został zwolniony i powrócił triumfalnie do Ałma-Aty - <http://www.fergananews.com/articles/4183>
34. Forbes / Galymzhan Zhakiyanov: „Teraz cała nasza rodzina to studenci” - http://forbes.kz/process/businessmen/galyimjan_jakiyanov_teper_u_nas_vsya_semya_-_studenty
35. Deutsche Welle / Rozłam w opozycji kazachstańskiej - <http://www.dw.com/ru/%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%BB-%D0%B2-%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D1%85%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B9-%D0%BE%D0%BF%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%B8/a-422045>
36. European Parliament / European Parliament resolution on Kazakhstan - <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P5-TA-2003-0064+0+DOC+XML+V0//EN&language=CS>
37. Gulzhan Ergaliyeva, Petr Svoik / Przeszłość nie rezygnuje z nas - http://neweurasia.tv/archive/book/svoik_erg/beseda11.pdf
38. Gulzhan Ergaliyeva, Petr Svoik / Przeszłość nie rezygnuje z nas - http://neweurasia.tv/archive/book/svoik_erg/beseda11.pdf
39. Human Rights Watch / Defending Human Rights Worldwide – Raport Światowy - <https://www.hrw.org/legacy/russian/reports/2005/world/kazakh.html>
40. Gazeta Kommersant / Władze Kazachstanu delegalizują „Demokratyczny Wybór Kazachstanu” - <http://www.kommersant.ru/doc/537630>
41. Gazeta Kommersant / Władze Kazachstanu delegalizują „Demokratyczny Wybór Kazachstanu” - <http://www.kommersant.ru/doc/537630>
42. Open Dialog Foundation / The “Alga!” party: a ban on its activities and oppression of activists - <http://en.odfoundation.eu/a/1054,the-alga-party-a-ban-on-its-activities-and-oppression-of-activists>
43. Open Dialog Foundation / Observation Mission for human rights observation in the Republic of Kazakhstan in connection to the events of the 16th of December, 2011 in the city of Zhanaozen and their consequences (from the 23rd to the 30th of April, 2012) - <http://en.odfoundation.eu/a/737,observation-mission-for-human-rights-observation-in-the-republic-of-kazakhstan-in-connection-to-the-events-of-the-16th-of-december-2011-in-the-city-of-zhanaozen-and-their-consequences-from-the-23rd-to-the-30th-of-april-2012>
44. Open Dialog Foundation / Court hearings in the case against the following mass media outlets: the newspapers ‘Vzglyad’, «Respublika» as one mass media outlet, the «stan.tv» internet portal, the «K+» TV channel as well as the unregistered

- party «Alga!» - <http://en.odfoundation.eu/a/988,court-hearings-in-the-case-against-the-following-mass-media-outlets-the-newspapers-vzglyad-respublika-as-one-mass-media-outlet-the-stan-tv-internet-portal-the-k-tv-channel-as-well-as-the-unregistered-party-alga>
45. Freedom House / First Monitoring Report Documents violations in Kozlov Trial - <https://freedomhouse.org/article/first-monitoring-report-documents-violations-kozlov-trial#.UyBCO-d5OhA>
  46. Amnesty International / Kazakhstan: Old Habits: The Routine Use of Torture and Other Ill-Treatment in Kazakhstan - <https://www.amnesty.org/en/documents/EUR57/001/2013/en/>
  47. European Parliament / European Parliament resolution of 18 April 2013 on the human rights situation in Kazakhstan - <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2013-0190&language=EN>
  48. U.S. Department of State / 2012 Human Rights Reports: Kazakhstan - <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2012/sca/204402.htm>
  49. Amnesty International / Annual Report 2013: The State of the World's Human Rights - http://files.amnesty.org/air13/AmnestyInternational_AnnualReport2013_complete_en.pdf
  50. Freedom House / Kozlov Case File - <https://freedomhouse.org/sites/default/files/Final%20Monitoring%20Report%20-%20Kozlov%20Trial.pdf>
  51. Civic Solidarity / Wstępny raport o procesie sądowym Vladimira Kozlova, Serika Sapargali i Akzhanata Aminova - http://www.civicsolidarity.org/sites/default/files/preliminary_report_kozlov_trial_ru.pdf
  52. Human Rights House / Kazakhstan opposition leader sentenced in politically motivated trial - <http://humanrightshouse.org/Articles/18751.html>
  53. European Union / Statement by spokesperson of High Representative Catherine Ashton on the trial of Vladimir Kozlov in Kazakhstan - http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/132776.pdf
  54. Open Dialog Foundation / Physical elimination of political opponents by Nazarbayev's regime - <http://en.odfoundation.eu/a/1253,physical-elimination-of-political-opponents-by-nazarbayev-s-regimeby-nazarbayev-s-regime>
  55. Open Dialog Foundation / Physical elimination of political opponents by Nazarbayev's regime - <http://en.odfoundation.eu/a/1253,physical-elimination-of-political-opponents-by-nazarbayev-s-regimeby-nazarbayev-s-regime>
  56. Open Dialog Foundation / BTA Bank files false charges in cooperation with investigative authorities of Ukraine, Russia and France - <http://en.odfoundation.eu/a/4317,bta-bank-files-false-charges-in-cooperation-with-investigative-authorities-of-ukraine-russia-and-france>
  57. Open Dialog Foundation / Report: Analysis of documents in the case of Ablyazov - <http://en.odfoundation.eu/a/6869,report-analysis-of-documents-in-the-case-of-ablyazov>
  58. Open Dialog Foundation / Kazakhstan: The oppression of journalists and bloggers - <http://en.odfoundation.eu/a/7228,kazakhstan-the-oppression-of-journalists-and-bloggers1>

MEMORANDUM Z DNIA 03.04.2002 R. POMIĘDZY MSZ KAZACHSTANU A AMBASADAMI FRANCJI, WIELKIEJ BRYTANII, NIEMIEC W SPRAWIE GALYMZHANA ZHAKIYANOVA

W dniu 03.04.2002 r. Zhakiyanov został przekazany w ręce władz kazachstańskich. Po kilku dniach Kazachstan złamał warunki memorandum. Zhakiyanov był przetrzymywany w baraku pod zbrojną ochroną i został poddany okrutnemu traktowaniu. Proces odbył się z rażącymi naruszeniami prawa. W dniu 02.08.2002 r. Zhakiyanova skazano na 7 lat pozbawienia wolności.

Poufne

MEMORANDUM

zawarte pomiędzy Ministerstwem Spraw Zagranicznych Republiki Kazachstanu i Ambasadami Republiki Francuskiej, Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii, Republiki Federalnej Niemiec w Republice Kazachstanu

Ministerstwo Spraw Zagranicznych Republiki Kazachstanu, z jednej strony, i Ambasady Republiki Francuskiej, Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii, Republiki Federalnej Niemiec w Republice Kazachstanu, z drugiej strony, uwzględniając tradycyjnie przyjacielskie i oparte na zaufaniu stosunki, istniejące pomiędzy trzema wyżej wymienionymi państwami a Republiką Kazachstanu, oraz w związku z zaistniałą sytuacją dotyczącą pobytu obywatela Republiki Kazachstanu pana G.B. Zhakiyanova na terenie wspólnego budynku trzech Ambasad, doszły do porozumienia w sprawie podpisania niniejszego Memorandum, po to by umożliwić Panu G.B. Zhakiyanowowi dobrowolne opuszczenie budynku.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych Republiki Kazachstanu, działając w imieniu i na polecenie Rządu Republiki Kazachstanu, jako organ Republiki Kazachstanu upoważniony do prowadzenia spraw z obcymi państwami, występuje w charakterze gwaranta osobistego bezpieczeństwa G.B. Zhakiyanova.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych Republiki Kazachstanu gwarantuje możliwość skorzystania z przysługującego G.B. Zhakiyanowowi prawa do obrony przy pomocy wszelkich prawnie dostępnych metod i środków, w tym prawa do korzystania z pomocy adwokatów zgodnie z prawem Republiki Kazachstanu.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych Republiki Kazachstanu umożliwi szefom przedstawicielstw dyplomatycznych państw członkowskich Unii Europejskiej akredytowanym w Republice Kazachstanu, lub upoważnionym przez nich osobom, dostęp do pana G.B. Zhakiyanova, który będzie przebywał w areszcie domowym w Almaty.

Ambasady Republiki Francuskiej, Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii, Republiki Federalnej Niemiec w Republice Kazachstanu, zobowiązują się do zapewnienia asysty panu G.B. Zhakiyanowowi do miejsca jego pobytu w areszcie domowym, zgodnie z warunkami Protokołu dołączonego do niniejszego Memorandum.

Podpisano 3 kwietnia 2002 roku w Almaty

Za Ministerstwo Spraw Zagranicznych Republiki Kazachstanu (podpis nieczytelny)

Za Ambasadę Republiki Francuskiej w Republice Kazachstanu (podpis nieczytelny)

Za Ambasadę Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii w Republice Kazachstanu (podpis nieczytelny)

Za Ambasadę Republiki Federalnej Niemiec w Republice Kazachstanu (podpis nieczytelny)

МЕМОРАНДУМ

между Министерством иностранных дел Республики Казахстан и Посольствами Французской Республики, Соединенного Королевства Великобритании и Северной Ирландии, Федеративной Республики Германии в Республике Казахстан

Министерство иностранных дел Республики Казахстан, с одной стороны, и Посольства Французской Республики, Соединенного Королевства Великобритании и Северной Ирландии, Федеративной Республики Германии в Республике Казахстан, с другой стороны, принимая во внимание традиционно дружественные и доверительные отношения, существующие между данными тремя странами и Республикой Казахстан, и в связи с возникшей ситуацией относительно нахождения гражданина Республики Казахстан г-на Жакиянова Г.Б. на территории общего здания трех Посольств, пришли к соглашению подписать настоящий Меморандум для того, чтобы позволить г-ну Жакиянову Г.Б. добровольно покинуть здание.

Министерство иностранных дел Республики Казахстан, действуя от имени и по поручению Правительства Республики Казахстан как уполномоченный орган Республики Казахстан в ведении дел с иностранными государствами, выступает в качестве гаранта личной безопасности г-на Жакиянова Г.Б.

Министерство иностранных дел Республики Казахстан гарантирует реализацию права г-на Жакиянова Г.Б. на защиту всеми законными методами и средствами, включая право использования услуг адвокатов в соответствии с законодательством Республики Казахстан.

Министерство иностранных дел Республики Казахстан предоставит доступ к актам дипломатических представительств государств-участников Европейского Союза, аккредитованных в Республике Казахстан, или уполномоченных ими лиц к г-ну Жакиянову Г.Б., который будет содержаться под домашним арестом в Алматы.

Посольства Французской Республики, Соединенного Королевства Великобритании и Северной Ирландии, Федеративной Республики Германии в Республике Казахстан принимают на себя обязательство обеспечить сопровождение г-на Жакиянова Г.Б. до места его содержания под домашним арестом согласно условиям Протокола, прилагаемого к настоящему Меморандуму.

Подписано 3 апреля 2002 года в Алматы

За Министерство иностранных дел Республики Казахстан

За Посольство Французской Республики в Республике Казахстан

За Посольство Соединенного Королевства Великобритании и Северной Ирландии в Республике Казахстан

За Посольство Федеративной Республики Германии в Республике Казахстан